

Ungdomar i Härnösand – åsikter och attityder

Lokal uppföljning av ungdomspolitiken 2018

Anna Jakobsson Lund

KOMMUNFÖRBUNDET VÄSTERNORRLAND

Kommunförbundet; FoU Västernorrland
Järnvägsgatan 2
871 45 Härnösand
Tfn: 0611-55 54 00
E-post: info@kfvn.se

Författare: Anna Jakobsson Lund

Textredigering: Anna Jakobsson Lund

Omslag: Mostphotos.com

Produktionsår: 2019

SAMMANFATTNING

Under hösten 2018 har sex kommuner i länet genomfört Lupp-enkäten som är framtagen av Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF). Lupp står för Lokal uppföljning av ungdomspolitiken och täcker sju områden: fritid, skola, inflytande, hälsa, trygghet, arbete och framtid. Syftet är att ge politiker och tjänstemän en möjlighet att ta kunskapsbaserade beslut om en ungdomspolitik som gynnar unga.

FoU Västernorrland (Kommunförbundet Västernorrlands forsknings- och utvecklingsenhet) har uppdraget att sammanställa 2018 års Lupp-enkät åt fem av länets kommuner: Härnösand, Kramfors, Sundsvall, Timrå och Ånge. Rapporterna baseras på samma teoretiska grund, med fokus på inflytande och kommunens roll som skapare av jämlika villkor.

Lupp-enkäten från 2018 visar att det i Härnösands kommun finns ungdomar som vill vara med och påverka men inte alltid upplever att de har möjlighet att göra det. Även om andelen som har gjort eller kan tänka sig att göra olika påverkansaktiviteter inte har minskat lika kraftigt som tidigare år är nivån där de har stabiliserat sig mycket låg.

Framförallt tjejerna har låg självupplevd hälsa och det är fortfarande problematiskt låg andel som alltid känner sig trygg i olika miljöer. Det verkar dock ha skett en förändring där tryggheten ökar för alla grupper, vilket är positivt då arbete för att öka tryggheten har genomförts sedan den förra mätningen.

Skolans kvalitet får relativt låga omdömen av eleverna och många unga i Härnösand har upplevt mobbning eller orättvis behandling. Vad som är ännu mer oroande är att liten andel av eleverna upplever att skolan gör tillräckligt för att stoppa mobbning och kränkningar.

Härnösands unga har till en överväldigande majoritet en ljus syn på framtiden, och en hög andel tänker sig läsa vidare efter gymnasiet, nu eller i framtiden. Det är dock tre fjärdedelar av dem som tror att de kommer att flytta från kommunen.

Undersökningen visar att det finns utvecklingspotential i kommunen, inom alla de områden som tas upp, men den visar också på ungdomarna som en kraft att ta med i denna utveckling.

Generellt kan sägas att det viktigaste resultatet av Lupp-undersökningen är att den ger något att samtala kring, en bas för att fatta beslut och skrida till handling. Det finns alltid en risk att en regelbunden mätning blir mer av en temperaturmätare där ansvariga vart tredje år konstaterar hur läget är, utan att detta leder till förändring. Genom ett medvetet arbete med de områden som undersökningen tar upp, samt ett utjämnande av spelplanen vad gäller socioekonomiska och andra bakgrundsfaktorer, kan förbättringar nås. Då kan 2021 års Lupp-undersökning bli ett mått på vilka aktiviteter som gett resultat, hellre än en lösryckt bild av ”läget just nu”.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	5
<i>Vad är ungdomspolitik?</i>	5
<i>Ungdomspolitikens utveckling</i>	6
<i>Ungdomarna och makten</i>	7
<i>Skola, fritid och framtidsutsikter</i>	11
<i>Hälsa och trygghet</i>	13
<i>Allt annat än en jämn spelplan</i>	14
<i>Utsatthet för hot, våld, trakasserier och orättvis behandling</i>	23
Hälsa	24
Skola	26
Fritid	29
Framtid	30
Slutsats	31
Referenser	35

INLEDNING

Våra dagars ungdom uppträder ohövligt, föraktar auktoriteter, har ingen respekt för äldre människor och pratar när den borde arbeta. De säger emot sina föräldrar, skryter på bjudningar, glufsar i sig maten och tyranniserar sina lärare.

Sokrates

Av alla åldersgrupper är ”de unga” en som gäckar, inspirerar och fascinerar både forskare och representanter för samhället i hög utsträckning. I de unga ryms hopp om framtiden och oro för tidens utveckling. Och trots att forskning visar att ungdomsgruppens utveckling följer samhällets utveckling är det lätt att, likt Sokrates, lockas att se ungdomsgruppen som inte bara annorlunda, utan sämre rustade än vuxengenerationen för samhällslivet.

Ungdomsgruppen kan ses som en viktig värdemätare för hur samhället fungerar, och ungdomarna är också den grupp som inom några år kommer att antingen välja att stanna kvar i kommunen eller lämna den. Att undersöka hur gruppen ser på samhället och efter detta diskutera hur väl samhället fungerar för denna grupp är en viktig del av att utveckla ungdomspolitik.

Vad är ungdomspolitik?

Ungdomspolitik är sektorsövergripande och omfattar alla de beslut och åtgärder som påverkar villkoren för ungdomar inom en rad olika områden som arbete, boende, utbildning, hälsa, fritid, kultur och inflytande. Ungdomspolitik förutsätter även flernivåstyre då ungas villkor påverkas av insatser på såväl nationell, regional och lokal som internationell nivå. Ungdomspolitik utgör en del av statens budget. Till området hör Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF).

Målet för den statliga ungdomspolitik är att ”Alla ungdomar ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen.” MUCF ska verka för att målen inom ungdomspolitik uppnås genom att bland annat ta fram, samla och sprida kunskap, bidra till samordning av statliga insatser, samverka med myndigheter, kommuner, landsting och det civila samhällets organisationer, och fördela statsbidrag.

Myndigheten ska utifrån ungdomars olika förutsättningar och levnadsvillkor bidra till att ungdomar etablerar sig i arbets- och samhällslivet, verka för att ungdomar har meningsfulla och utvecklande fritidsaktiviteter och att ungdomsperspektivet integreras i statliga myndigheters verksamhet. De ska följa upp och analysera ungdomars levnadsvillkor, attityder och värderingar. MUCF ska även stödja utvecklingen av kunskapsbaserad ungdomspolitik i kommuner och landsting.

MUCF arbetar löpande med att sprida kunskap kring olika påverkansmodeller samt att stärka ungas möjlighet till deltagande i den lokala demokratin. Det sker bland annat genom arbetet med ungdomsenkäten Lupp (Lokal uppföljning av ungdomspolitikerna). Myndigheten tillhandahåller enkäten och stöttar kommunerna i arbetet inför genomförandet, under genomförandet och i hur de kan analysera och använda resultaten. Enkäten ger kommunen kunskap om ungas levnadsvillkor och unga möjligheten att beskriva sin livssituation och vad som är viktigt för dem. Kommunerna uppmuntras diskutera delar av resultaten med unga själva. Genom enkäten och efterföljande diskussioner ges unga möjligheter till inflytande och delaktighet lokalt.

En viktig fråga att lyfta i samband med uppföljningen av den lokala ungdomspolitikerna är därför också genomslaget för den statliga ungdomspolitikerna lokalt och regionalt och vad ungdomar själva tycker att ungdomspolitikerna ska prioritera. Kommunförbundets nätverk för ungdomsfrågor har samverkat kring LUPP sedan 2009. Samverkan innebär att FoU Västernorrland gjort analys och resultatrapporter samt lokala presentationer. Nätverket i sin tur utgör en plattform för erfarenhetsutbyte och samverkan i frågor kring kommunernas ungdomspolitiska arbete och förutsättningar att driva en aktiv ungdomspolitik.

En aktiv ungdomspolitik kan ses som en förutsättning för ett hållbart samhälle, ett samhälle som tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov.

Sex kommuner i Västernorrlands län – Härnösand, Kramfors, Sundsvall, Timrå, Ånge och Örnsköldsvik har genomfört lupp år 2018 och av dessa har fem gett FoU Västernorrland uppdraget att skriva kommunrapporter utifrån luppundersökningarna med högstadie- och gymnasieungdomar.

Lupp-undersökningen ger i många fall underlag att gå tillbaka ett decennium, för att se hur ungdomars förutsättningar har ändrats. Det ger i sin tur möjlighet till diskussioner om hur väl kommunen fungerar när det gäller att erbjuda ungdomar förutsättningar för en god uppväxt.

Denna rapport sammanfattar resultatet av 2018 års Lupp-enkät för Härnösands kommun. Genom att placera utvalda resultat från undersökningen i ett teoretiskt sammanhang syftar rapporten till att skapa underlag för analys och förändringar av den kommunala ungdomspolitikerna.

Ungdomspolitikens utveckling

Sedan 1950-talet har satsningar på kommunala verksamheter och stöd till ideell sektor utgjort ryggraden i ungdomspolitikerna. Under 1970-talet luckrades det uttalade fostrande syftet upp, men fortfarande är grundtanken med ungdomspolitikerna att den ska vila på, och därmed också sprida, en viss värdegrund. Fokus har dock kommit att omfamna ungdomarnas egen verklighet och syn på sig själva, och ut-

vecklingen av verksamheten ska ske på ett sätt som gynnar ungdomars möjlighet att uttrycka sig.

Den allmänna utvecklingen av det kommunala självstyret innebär att ungdomspolitik sedan ett antal decennier ständigt tvingas hantera minskade anslag och snävare ekonomisk kostym. Där 1950-talet representerar ett överskott som också kunde gå till att arrangera ”nyttiga” aktiviteter för unga, står dagens ungdomspolitik snarare för att med relativt små medel skapa nytta för så många ungdomars utveckling som möjligt.

(Waara, Rüdiger & Svensson. 2010)

Att tala om en ungdomspolitik kan vara missvisande då det riskerar att förenkla frågan till något som rör till exempel de kommunala ungdomsgårdarna eller stöd till föreningar som engagerar unga. Skolan, socialtjänsten, hälso- och sjukvården, Polisen, Länsstyrelsen och många andra organisationer har ett uppdrag som berör unga och ungas makt, trygghet, mående och framtid.

Den teoretiska kontext som presenteras i denna rapport bygger på tanken att kommunen har möjlighet och ansvar att skapa goda förutsättningar för ett gott liv för ungdomar inom många områden. Ett gott liv är dock en komplex företeelse, och det kan mycket väl krävas att olika delar av kommunen mobiliserar tillsammans för att skapa de bästa möjliga förutsättningarna för det.

Ungdomarna och makten

Från den allmänna diskussionen i samhället kan lätt utläsas en bild av att ungdomsgenerationen är ointresserad av demokrati och inflytande. Så är dock långt ifrån fallet. Det betyder inte att det saknas utmaningar när det gäller att skapa förutsättningar för ungdomars inflytande, men det kan vara lämpligt att inleda med några exempel för att nyansera bilden.

Långt ifrån en apatisk generation

Det påstås ofta att ungdomar har minskat intresse för politik och minskat förtroende för politiker. Bara det senaste årets medierapportering skulle kunna få vem som helst att dra slutsatsen att förtroendet för politiker är i botten, både hos unga och den övriga allmänheten.

Långtidsstudier från SOM-institutet (en oberoende opinions- och undersökningsorganisation vid Göteborgs universitet) visar dock att det endast sker mindre svängningar vad gäller allmänhetens intresse för politik och förtroende för politiker över tid. Och ungdomar följer den allmänna kurvan. De har konstant något lägre intresse för politik och ibland något lägre förtroende för politiker, men det handlar om mindre skillnader. Vad gäller förtroende för politiker är det dessutom stadigt ökande sedan tidigt 2000-tal, med toppar runt valåren. Bilden av ”politikerföraktet” är således överdriven.

(Bäck, Bäck & Andersson. 2015.)

Enligt SCB fanns det små skillnader i valdeltagande i riksdagsvalet 2015 för förstagångsväljarna jämfört med hela befolkningen.

Illustration 1. Valdeltagande

	Kvinnor	Män
Förstagångsväljare	84	81
Totala befolkningen	86	85

Valdeltagande för förstagångsväljare jämfört med valdeltagande för hela befolkningen.

Källa: SCB

Vem du är har betydelse

Hur stort politiskt engagemang en individ visar påverkas av bakomliggande faktorer. Utländska studier har ibland hävdade att minskat politiskt deltagande bland unga skulle vara frukten av att de är högre utbildade och därmed också blir mer kritiska till samhället. Svensk forskning har dock visat att högre utbildning samvarierar med högre sannolikhet för politiskt deltagande. Det är inte klart om det är utbildningen i sig som leder till högre deltagande, eller om det är bakomliggande orsaker som får genomslag. Faktorer såsom föräldrars socioekonomiska status och utbildningsbakgrund påverkar sannolikheten att en person genomgår högre utbildning, och dessa kan också påverka deltagandet. Det finns också forskningsstöd för att det är troligare att en person försöker få politisk påverkan om hen är omgiven av andra som engagerar sig politiskt.

(Bäck, Bäck & Andersson. 2015.)

Nya former eller bara nya kanaler?

När det gäller inflytande är det en utveckling som ofta lyfts när det gäller ungas möjligheter till påverkan: det minskade engagemanget i politiska partier. Det är inte bara unga som överger partierna, även om utvecklingen går snabbast där. Under de senaste decennierna har partierna gått från organisationer med massanslutning till att bli organisationer som i stort bygger på kärnmedlemmar. Medlemskap i ett politiskt parti betyder i dag större sannolikhet att personen också är engagerad i partiets arbete på något sätt.

Andra ideella organisationer nämns ofta som ersättare till politiska partier. De sägs samla medlemmar som intresserar sig mer för enskilda frågor utan att för den skulle vilja engagera sig i ett partis hela politik. Dessa organisationer har dock haft en utveckling som liknar de politiska partiernas. Medlemstalen sjunker, och andelen svenskar som engagerar sig i ideella organisationer som driver olika frågor är relativt litet.

En kanal för inflytande som ofta nämns i diskussioner om unga och demokratin är sociala medier. Det finns olika uppfattningar om huruvida sociala medier sänker trösklarna för att engagera sig politiskt, eller om de mestadels är ett verktyg för

personer som redan engagerar sig. Svensk forskning visar att det är troligare att sociala medier blir ett medel för de redan engagerade än en ”inkörsport” till inflytande för grupper som inte skulle ha engagerat sig utan hjälp av sociala medier.

Det kan också argumenteras att det algoritmstyrda informationsflödet i många sociala medier bidrar till att förstärka informationsklyftan genom så kallade ”Filterbubblor”. Det finns dock enligt forskare vid SOM-institutet ingen forskning som pekar på att vår benägenhet att omge oss med likasinnade skulle ha blivit större genom den digitala revolutionen. Fortfarande når nyheter ut brett och bara ett fåtal svarande i undersökningar anger att de endast följer personer med liknande åsikter som de själva har.

Något som däremot upptäckts vid forskning är en sannolikhet att vi ska göra som våra vänner på sociala medier, när det gäller frågor om demokratin. En studie visar till exempel att benägenheten att rösta ökade när personer exponerades för utsagor från vänner på sociala medier om att de just röstat. Ju närmare vänner, desto större påverkan fick utsagan. Detta påminner om hur påverkan från vänner fungerar i andra sammanhang.

(Bäck, Bäck & Andersson. 2015.)

Överlag verkar det klokt att se på sociala medier som en förlängning av en persons fysiska kontakter med människor. Mindre som en värld med egna regler och mer som ytterligare ett sätt för personer som finns där att påverka och bli påverkade. Och om så är fallet blir det lika viktigt som alltid att försöka skapa förutsättningar för alla att använda sociala medier för att få reell påverkan.

Det är också intressant att reflektera över skillnaden på att ”göra sin röst hörd” och att ”bli lyssnad på”. Hur effektivt förs medborgarnas åsikter fram till beslutsfattarna, och får de några effekter på beslut som fattas? En ”ny” form för påverkan som ökat bland unga är att skriva på en protestlista, vilket blir enkelt att göra via nätet. Hur en sådan protest sedan tas emot, och vilken effekt den får, blir avgörande för om handlingen har med påverkan att göra överhuvudtaget, eller bara blir en slags ”ersättningshandling” som kan kännas bra för individen men aldrig har potential att leda till förändring.

Med det inte sagt att alla protester bör leda till en förändrad politik. Men en medborgardialog mellan valen är en viktig del av den demokratiska processen och det är viktigt att medborgarnas engagemang kanaliseras på ett sätt som både når och får effekt på beslutsfattare. För att fånga ungas röster kan nya former av organisering, med fokus på lyssnande, behöva utvecklas eller i högre grad utnyttjas.

I detta sammanhang kan det vara fruktbart att skilja på olika typer av delaktighet, som Andersson gör i denna sammanställning:

Illustration 2. Delaktighetstyper

Typ av delaktighet	Förklaring
Informerad politisk delaktighet	Unga saknar påverkans-möjligheter (inflytande) och vuxna styr. Unga informeras om vad som ska hända eller har hänt och har ingen möjlighet att påverka beslutsfattandet.
Opålitlig politisk delaktighet	Unga får möjlighet att göra sin röst hörd och vuxna styr. Vuxna definierar vad unga får och kan uttala sig om. Visst samlärande och inflytande erbjuds men utan pålitlig innebörd i beslutsfattandet. Antingen tar vuxna fasta på det unga säger eller så används yttrandena som en intäkt för att ha lyssnat.
Pluralistisk politisk delaktighet	Unga och vuxna styr och har inflytande gemensamt genom ömsesidiga meningsutbyten och ansvarstaganden. Styrningen varierar beroende på vilken resurs som krävs för tillfället och samlärande möjliggörs genom arbete tillsammans i vilket skilda erfarenheter och kunskaper blir resurser i ett gemensamt beslutsfattande.
Pålitlig politisk delaktighet	Unga styr och har inflytande, vuxna har en tillbakadragen roll. Unga definierar, skapar och upprätthåller merparten av handlingsutrymmet. Samlärandet begränsas då nödvändiga resurser från vuxna kan utebli. Inflytandet utanför den egna gruppens processer begränsas och beslutsfattandet styrs av unga själva.
Fristående politisk delaktighet	Unga styr och har inflytande inom den egna gruppens processer, vuxna är frånvarande. Samlärande och erfarenhetsutbyten över generationsgränser uteblir och beslutsfattandet sker enbart av unga.

Delaktighetstyper

Källa: Andersson, 2015

Olika typer av delaktighet kan vara lämpliga vid olika tillfällen, och det är viktigt att vara medveten om att det till exempel ett ungdomsråd som politikerna kan välja att lyssna eller inte lyssna på inte är den rätta formen för inflytande i alla sammanhang.

(Andersson, 2015)

Skola, fritid och framtidsutsikter

Lupp-enkäten efterfrågar inte ungdomars resultat i skolan, utan fokuserar på elevernas bild av hur olika delar fungerar, hur mycket de har att säga till om och hur skolan hanterar frågor som till exempel rasism och mobbning. Det kan sägas att fokuset inte är på skolan som lärandemiljö lika mycket som det är på skolan som ungdomarnas arbetsmiljö. Skolan är en avgörande miljö för ungdomar till och med i högre utsträckning än ett arbete för en vuxen, då den sällan är helt självvald och ungdomen ofta har samma eller liknande sociala krets även utanför skolan.

Vid PISA-undersökningen (en internationell studie av femtonåringars skolresultat som genomförs vart tredje år) i början av 2010-talet påpekades bristen på arbetsro i den svenska skolan ut som ett stort problem. Dåvarande skolminister tillsatte en utredning om ordning och reda, en utredning vars resultat aldrig presenterades i fullo, efter byte av regering 2014. Hur lärarna upplever arbetsron verkar variera, i vissa undersökningar upplever många arbetsron som god, i andra är det många lärare som upplever att för mycket undervisningstid går åt till att hålla ordning i klassrummet.

(Skolverket 2015 och Skolenkäten 2016)

2016 presenterade dock Skolinspektionen en granskning kring arbetsro som pekade på att det i de granskade skolorna fanns problem med bristande struktur och svårigheter att uppmärksamma överksamma elever vilket ledde till att eleverna började titta i sina mobiler eller störa andra. Samma elevgrupp följdes vid flera lektioner och det slogs fast att det inte var elevgruppen som var den avgörande faktorn. Istället är det strukturen under lektionstid och lärarens agerande som avgör om en elevgrupp uppträder lugnt eller stökigt. Granskningen slår fast att trots att det på flera av de undersökta skolorna pågick ett arbete för att öka undervisningens kvalitet saknade många lektioner tydliga ramar och varierande arbetssätt och metoder. De positiva exempel som lyftes var sådana där det fanns en genomtänkt planering, som eleven lätt kunde förstå, där lärarna agerade konstruktivt om en situation uppstod och där arbetssätten höll eleverna engagerade och aktiva. Viktiga faktorer för att skapa ett långsiktigt arbete med studiero på en hel skola verkar vara samsyn kring normer och värderingar i lärargruppen, samt ett kollegialt samtal där olika arbetssätt värderas och utvecklas av lärargruppen.

(Skolinspektionen, 2016.)

Skolan kan vara en miljö där mobbning och kränkande behandling förekommer, framförallt utanför lektionstid. En ökande andel av eleverna i den svenska skolan uppger också att de känner sig stressade i skolan. Möjligheten att känna sig trygg

och må bra i skolan påverkar både studieresultaten och den egna utvecklingen mot vuxenlivet. Andra faktorer, som bakgrund och bakomliggande psykisk ohälsa, påverkar också.

(SOU 2010:80 samt Skolenkäten 2016)

Skolan är helt tydligt en arena som kan fungera utjämnande eller förstärkande för olikheter i förutsättningar. En bra skolmiljö kan stötta individer som inte har goda förutsättningar, medan en icke-fungerande skolmiljö kan skada även elever med bättre förutsättningar, men slå extra hårt mot dem som saknar stöd någon annanstans.

Från skolan som lärmiljö ska ungdomarna få med sig tillräckliga kunskaper för att klara sig i vuxenlivet. Speciellt om förebilder saknas utanför skolan är det också viktigt att de får en bild av olika livsvägar, hur man tar sig dit och vad de innebär. Att få och bibehålla ett arbete är inte bara viktigt för att individen ska vara en bidragande del av samhället. Arbetslöshet eller studieuppehåll kan påverka individens psykiska hälsa negativt. Känslan av utanförskap och brist på sammanhang kan vara skadlig, och kan också leda till att individen söker sammanhang i grupper som utövar brottslighet, eller på andra sätt är skadliga för individ och samhälle.

Fritiden – behövs en ny syn på föreningars roll?

Under ungdomstiden är fritidssysselsättningar av stor betydelse. De innebär en möjlighet att få ett sammanhang och att utvecklas till en unik individ. Den vanligaste organiserade fritidssysselsättningen för unga är olika former av motion och idrott. Det är en fritidssysselsättning som traditionellt ges mycket uppmärksamhet eftersom den dels har en lång tradition i det svenska samhället och dels bidrar till förbättrad fysisk hälsa genom rörelse. Ungdomsbarometern visar att ungdomars motionsvanor inte har ändrats speciellt mycket på tio år. Andelen unga som motionerar på något sätt ligger på ungefär samma nivåer nu som tidigare (ungefär nio av tio). Andelen som motionerar flera gånger i veckan eller i princip dagligen har ökat något, medan de som motionerar en gång i veckan har minskat. Jämfört med tidigare sker dock en större del av motionen idag i privat regi (t ex gym) eller som självorganiserad träning (t ex att själva ta en löptur).

I idrotten/motionen finns en fråga om klass inbyggd. En klart mycket större andel av de som ser sig som underklass eller lägre medelklass anger att de sällan eller aldrig motionerar jämfört med de i överklass och övre medelklass. Unga som anger att de har mycket dålig ekonomi har också lägre sannolikhet att träna fler gånger i veckan jämfört med de som anger sig ha mycket god ekonomi.

(Ungdomsbarometern.)

När det gäller den organiserade idrotten har den länge setts som en möjlighet till föreningsfostran, dvs en demokratiserande effekt av att organisera sig och få inflytande över sitt fritidsintresse. Det är bland annat på grund av detta som föreningar får stöd från offentlig sektor, och i deras egna visionsdokument är tanken om föreningsfostran stark. Forskning visar dock att fokus på tävlingsfostran, dvs att vaska

fram så bra idrottare som möjligt, blir allt starkare och går allt lägre ner i åldrarna. Detta sker på bekostnad av föreningsfostran och idrottsrörelsens roll som demokratisk utbildare kan därför ifrågasättas. (SOU 2008:59) Det visar sig också att det är mer sannolikt att idrottsföreningar samlar personer som redan har en hög tillit till och tolerans för andra människor än att föreningsaktiviteten i sig fostrar fram detta. (Abdelzadeh & Amnå, 2016)

Vad gäller rörelsen/motionen verkar det som om många som slutar i den organiserade idrotten går över till privata aktörer eller egenorganiserad motion, vilket gör att idrottsrörelsens roll som hälsoaktör också försvagas.

På senare tid har det uppmärksammats att jargongen inom idrottsrörelsen kan vara hård. Rapporter om förekomsten av rasism, sexism och homofobi gör att bilden av en öppen rörelse som skapar en trygg miljö där individen kan utvecklas kommer på skam.

Forskning visar också att ojämlikheten vad gäller socioekonomisk status ökar inom föreningsidrotten, i högre utsträckning för tjejer än för killar. Den med lägre socioekonomisk status har lägre sannolikhet att delta i idrottsrörelsen, även efter kontroll mot etnisk bakgrund. (Blomdahl m fl, 2019)

Intressant nog är forskningen om övrig föreningsverksamhet mycket mindre förekommande. Hur individer blir bemötta och utvecklas i ideella rörelser som inte har idrotts- eller tävlingsmoment verkar mer outforskat. Detta kan förändras i framtiden och beroende på vad den forskningen visar kan relationen mellan offentlig sektor och föreningar komma att ändras. Om demokratisk utbildning och trygga miljöer för individuell utveckling är målet kommer stödet kanske att behöva omfördelas för att nå bättre effekter.

Hälsa och trygghet

De vanor ungdomar har kan påverka deras fysiska hälsa som vuxna. Det är också under den här perioden som hjärnan växer klart och sedan utvecklas för att nå sin fulla funktionalitet strax efter tonåren. Ungdomstiden är således en både viktig och sårbar tid för individens hälsa.

Vissa långsiktiga hälsfaktorer, som rökning och alkohol, har inte ökat eller till och med minskat i ungdomsgruppen under de senaste åren. Även användandet av narkotika och doping rör en mindre del av de unga. Som visats längre upp har också motionsvanorna bland unga hållit sig relativt oförändrade.

Något som dock är oroande är att den psykiska ohälsan och till exempel stressrelaterade symptom verkar öka i ungdomsgruppen. Tjejer är mer drabbade än killar, men även killarnas utveckling är negativ. Andelen flickor som gör suicidförsök är större än motsvarande andel för pojkar, men andelen pojkar som dör i suicid är högre än andelen flickor. Antalet fall av suicid har inte ökat, varken hos flickor

eller hos pojkar. Men antalet suicidförsök ökar, så väl som antalet fall av självska-
debeteende.

(Suicidprevention.se)

Stress i samband med skolarbete är mycket vanligt. Ironiskt nog har det utbyggda
välfärdssamhället inneburit att många viktiga val måste göras vid tidig ålder, vilket
kan upplevas som mycket pressande. Ungdomar upplever ofta en stress kring de
valsituationer som de ställs inför.

(SOU 2010:80)

Allt annat än en jämn spelplan

Det är mycket tydligt att de områden som Lupp-undersökningen berör påverkar
varandra. Skolmiljö påverkar ungdomars mående, deras mående påverkar deras
framtidstro och så vidare. Forskningen visar på komplexiteten i det som kan kallas
ungdomspolitik, och hur viktigt det är att ta breda grepp om den för att nå effekter
hos ungdomarna.

Oavsett om det gäller hälsa, skolresultat, framtidsutsikter eller föreningsdeltagande
är det dock också tydligt att klass fortfarande har betydelse. Andra faktorer, som
kön och könsidentitet, sexuell läggning och etnisk bakgrund, har betydelse för
vissa faktorer. Föräldrarnas ekonomi och ungdomarnas egen angivelse av vilken
klass de tillhör har dock påverkan på en stor mängd faktorer. Alla ungdomar i Sve-
rige har helt enkelt inte samma möjligheter till ett gott och rikt fritidsliv, trygghet
och hälsa eller goda framtidsutsikter.

I och med detta blir det extra viktigt för offentliga organisationer som kommunen
att arbeta med att skapa jämnare förutsättningar. En viktig aktör är skolan, där i
princip alla elever befinner sig en stor del av sin vakna tid de första tio skolåren. En
annan är socialtjänsten, som kan stödja de som har sämre förutsättningar för en god
uppväxt. Andra vuxna i ungdomarnas närhet är viktiga för att bidra till trygghet,
vara förebilder och på andra sätt motverka ojämlikhet. Fritidsgårdar, föreningar
men också privata aktörer som anordnar aktiviteter, är viktiga för att unga ska få en
möjlighet att hitta sin trygghet och söka sin identitet, oavsett vilken bakgrund de
har.

Där potential för stor positiv påverkan finns, är det också tyvärr så att det finns risk
för stor negativ påverkan. Skolan, socialtjänsten, fritidsgården eller föreningen kan
också vara arenor där en ung människa inte blir lyssnad på, trodd, sedd eller accep-
terad för den hen är. Att de vuxna som befinner sig i dessa organisationer har stor
förståelse för sin viktiga roll i att forma de ungdomar de möter och mycket kunskap
i hur ungdomar bäst ska bemötas är helt avgörande.

BAKGRUNDSFAKTORER

De ungdomar som besvarat Lupp-enkäten går i årskurs åtta samt årskurs två på gymnasiet. Totalt har 182 gymnasieelever och 254 högstadieelever besvarat enkäten.

För högstadiet är könsfördelningen relativt jämn, med drygt hälften tjejer och knappt hälften killar i båda åldersgrupperna. Vad gäller gymnasieeleverna är det dock fler killar (61 procent) än tjejer (38 procent) som svarat. I länet som helhet har totalt 59 elever angett en annan könstillhörighet. I de sammanställningar som görs med utgångspunkt i kön har valet gjorts att endast presentera tjejers och killars svar. Det innebär att de som anger annan könstillhörighet utestängs från dessa frågor. Detta är nödvändigt då det skulle vara för utpekande att låta dessa ingå. Att göra detta val är inte oproblemiskt, då det utestänger individer på bas av deras könstillhörighet. I denna undersökning har därför inga presentationer gjorts på basis av kön om det inte varit nödvändigt för att matcha presentationer från tidigare år.

Av gymnasieeleverna har 13 procent svarat att de har en sjukdom eller funktionshinder som ger dem svårigheter att delta i aktiviteter. Motsvarande andel för högstadieeleverna är 9 procent.

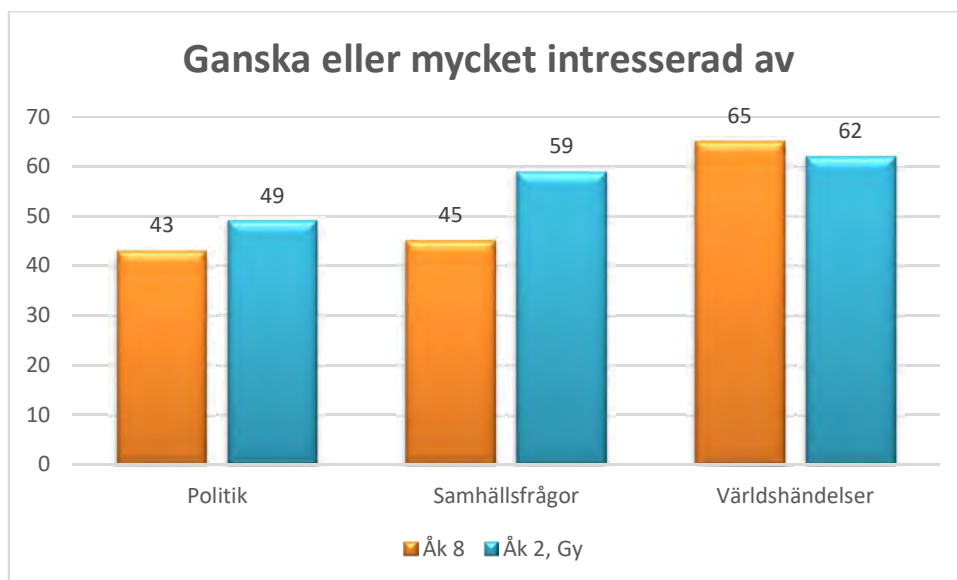
Av gymnasieeleverna är 81 procent födda i Sverige och av högstadieeleverna är andelen 80 procent.

En stor majoritet av de svarande har minst en förälder som arbetar, studerar eller är föräldraledig. Endast en till tre procent av föräldrarna anges vara föräldralösa. Trots det är det 17 procent av gymnasieeleverna och 11 procent av högstadieeleverna som är ganska eller mycket oroliga för sina föräldrars ekonomi. Av gymnasieeleverna uppger 12 procent och av högstadieeleverna uppger 10 procent att de under de senaste sex månaderna vid flera tillfällen inte kunnat göra eller köpa något som många andra i samma ålder kan.

INFLYTANDE & REPRESENTATION

En mindre andel av frågorna i undersökningen berör ungdomarnas intresse av och syn på inflytande. Den bild dessa frågor ger är samstämmig med forskningen som visar en långt ifrån ointresserad ungdomsgrupp.

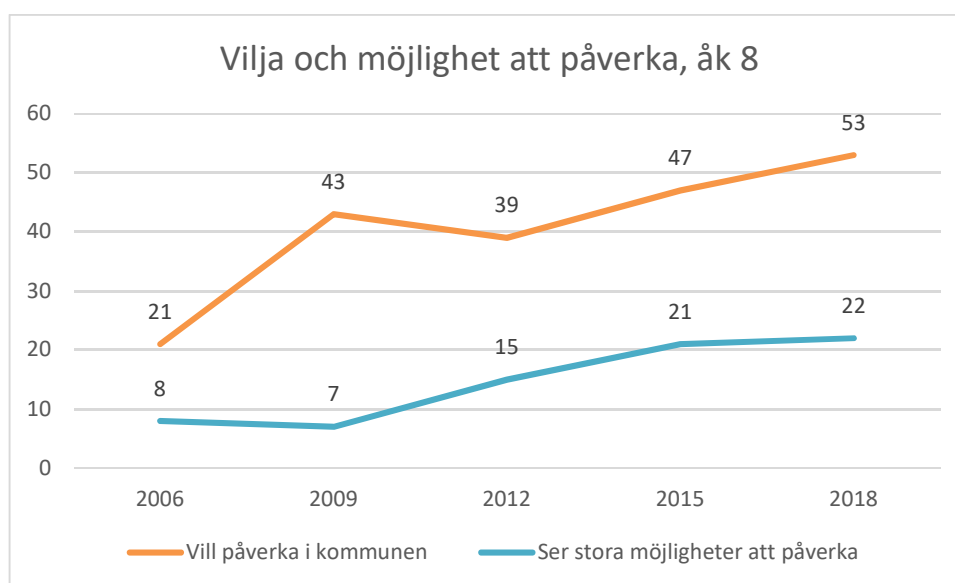
Illustration 3. Intresse för politik och samhälle

Andel (i procent) av de svarande som är ganska eller mycket intresserade av politik, samhällsfrågor och det som händer i världen. Årskurs åtta och gymnasiet.

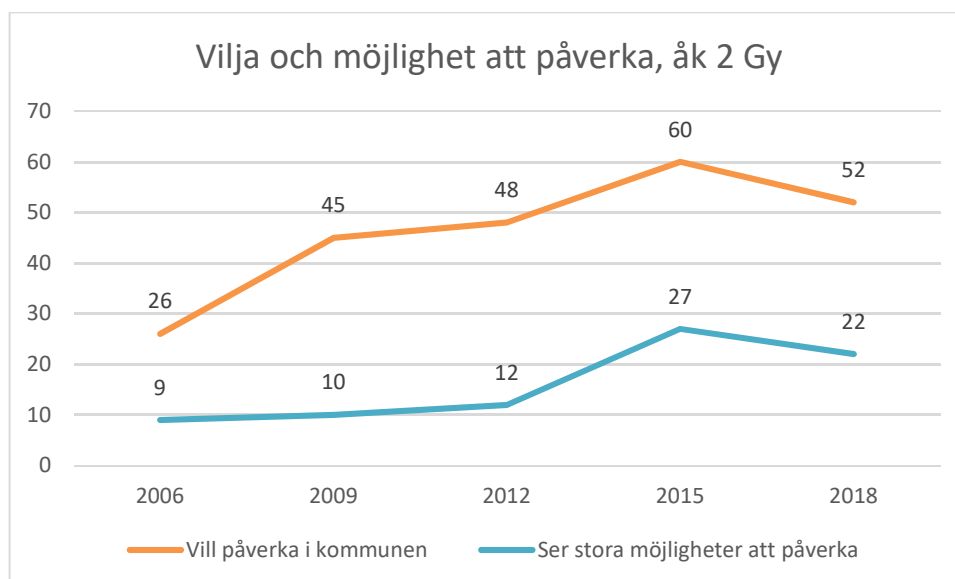
Undersökningen visar att en stor andel av ungdomarna är intresserade av politiska frågor. Intresset är större i den äldre gruppen. Där är nästan två tredjedelar intresserade av samhällsfrågor och världshändelser. Men även den yngre gruppen innehåller många ungdomar som är intresserade av samhällsfrågor på något sätt.

Illustration 4. Vilja och möjlighet att påverka beslutsfattare, åk 8

Andel (i procent) av de svarande i årskurs åtta som vill påverka i kommunen och ser ganska eller mycket stora möjligheter att göra det.

Illustration 5. Vilja och möjlighet att påverka beslutsfattare, Gymnasiet

Andel (i procent) av de svarande i gymnasiet som vill påverka i kommunen och ser ganska eller mycket stora möjligheter att göra det.

De två frågor som jämförs i ovanstående diagram är inte fullt jämbördiga. Frågan om viljan att påverka har bara två alternativ, ja eller nej. Frågan om vilken möjlighet den svarande ser sig ha att påverka har fyra alternativ samt alternativet Vet ej. När de två mest positiva alternativen på denna fråga jämförs med svaret ”Ja, jag vill påverka” är det dock mindre viktigt om resten av de svarande svarar blankt nej, är negativa till sina möjligheter att påverka, eller inte vet vilka möjligheter de har.

Undersökningen visar att det gap som finns mellan viljan att påverka, som är relativt hög, och tron på att det är möjligt att påverka, som är avsevärt mindre, är relativt konstant för båda grupperna. Över tid är trenden att viljan att påverka ökar, men också tron på att det är möjligt att påverka. För den äldre gruppen har det dock skett en sänkning både i viljan att påverka och tron på att det är möjligt sedan den senaste mätningen.

I tidigare undersökningar har det slagits fast att det är något mer troligt att vilja påverka för tjejer än för killar, samtidigt som tjejer har lite lägre förtroende för möjligheten att påverka än killar. Elever med utomnordisk härkomst har något större förtroende för möjligheten att påverka än elever med svensk/nordisk härkomst. Andra faktorer som påverkar förtroendet för möjligheten att påverka negativt är: att ha dålig hälsa, att någon gång blivit utsatt för orättvis behandling och att inte vara ”mycket nöjd” med livet som helhet.

Att det finns bakgrundsvariabler som påverkar gör det möjligt att motverka en del av gapet genom att arbeta indirekt för att färre ungdomar ska uppleva dålig hälsa, orättvis behandling och allmänt missnöje med livet.

Det är dock i detta fall frågan om det inte är mer berättigat att arbeta direkt med alla ungdomars syn på möjligheten att påverka. Som nedanstående diagram visar har även andelen ungdomar som genomför påverkansaktiviteter avstannat på en låg nivå. Detta skulle kunna vara en effekt av en ”dålig spiral” där färre påverkansaktiviteter leder till minskat förtroende för möjligheten att påverka som i sin tur leder till färre påverkansaktiviteter.

Illustration 6. Har gjort eller kan tänka sig göra. Åk 8

Andel (i procent) av de svarande i årskurs åtta som de senaste sex månaderna har gjort eller kan tänka sig att göra påverkanshandlingar.

Illustration 7. Har gjort eller kan tänka sig göra. Gymnasiet

Andel (i procent) av de svarande i gymnasiet som de senaste sex månaderna har gjort eller kan tänka sig att göra påverkanshandlingar.

På tio år har andelen ungdomar som har gjort eller kan tänka sig att göra någon av de traditionella påverkansaktiviteterna sjunkit mycket kraftigt. Undersökningen visar en avstannande trend gällande denna utveckling. En cynisk tolkning av detta skulle kunna vara att utvecklingen nått en botten, när endast en liten kärntrupp finns kvar som utövar påverkansaktiviteter.

En intressant skillnad mellan Härnösand och övriga kommuner i Västernorrland är dock att antalet unga som har eller kan tänka sig att skriva ett medborgarförslag har ökat sedan förra mätningen, för både yngre och äldre. Detta är en påverkanshandling som når beslutsfattare direkt, och har potential att få inflytande. Även andelen högstadiel elever som har eller kan tänka sig att kontakta en beslutsfattare har ökat.

Vad gäller de nätbaserade möjligheterna till påverkan har de sjunkit i frekvens under tiden som undersökningen genomförts. Den enda aktivitet som fortfarande ligger på relativt höga nivåer är alternativet ”gillat eller delat inlägg i politiska frågor”. Det bör dock beaktas att skrivningen innebär en mycket begränsad aktivitet. Kombinerat med att den andel som säger att de faktiskt genomfört aktiviteten är relativt låg kan det konstateras att resultatet endast betyder att ungefär en tredjedel har kunnat tänka sig att gilla ett politiskt inlägg under det senaste året. Detta kan på inget sätt sägas vara en aktivitet motsvarande att faktiskt delta i en demonstration eller kontakta en beslutsfattare.

TRYGGHET

Eftersom ungdomarna rapporterar att de är relativt trygga i de flesta miljöer används i analysen av trygghet den andel av ungdomarna som svarat att de "Alltid" är trygga i en särskild miljö. Detta för att urskilja miljöer som för det mesta upplevs som trygga, men kan innebära otrygghet.

I undersökningen har några variabler också alternativet "inte aktuellt". Det gäller fritidsgård eller liknande och träningen eller annan organiserad aktivitet för båda grupperna, samt skolan för gymnasiegruppen. För dessa variabler har en omräkning gjorts för att exkludera de som angett "inte aktuellt".

Illustration 8. Trygghetsindikatorn "Alltid trygg" Åk 8

	2009		2012		2015		2018	
	<u>Tjej</u>	<u>Kille</u>	<u>Tjej</u>	<u>Kille</u>	<u>Tjej</u>	<u>Kille</u>	<u>Tjej</u>	<u>Kille</u>
Hemmet	92	94	77	94	74	83	84	86
Bostadsområdet	28	75	25	53	40	68	78	77
Skolvägen	77	92	68	82	46	65	44	66
Skolan	56	77	50	70	26	51	28	51
I centrum	33	65	38	57	10	36	16	33
Buss eller tåg	23	64	37	61	14	47	22	46
Fritidsgården	43	64	37	44	13	46	41	41
Nätet			39	64	29	59	29	60
Träningen					56	71	71	72

Andel (i procent) av de svarande i årskurs åtta som svarat att de alltid känner sig trygga.

Illustration 9. Trygghetsindikatorn ”Alltid trygg” Gymnasiet

	2009		2012		2015		2018	
	Tjej	Kille	Tjej	Kille	Tjej	Kille	Tjej	Kille
Hemmet	94	92	84	92	74	83	78	89
Bostadsområdet	51	81	31	74	28	67	51	70
Skolvägen	87	94	73	91	40	75	49	77
Skolan	81	82	67	89	48	72	44	63
I centrum	51	64	29	67	3	33	6	37
Buss eller tåg	46	69	34	78	11	47	15	50
Fritidsgården	67	76	52	83	16	29	20	53
Nätet			27	83	25	59	27	66
Träningen					66	83	52	82

Andel (i procent) av de svarande i gymnasiet som svarat att de alltid känner sig trygga.

Historiskt sett finns en sänkning av tryggheten på de flesta platser, men 2018 års undersökning visar på en avstanning av denna för många områden och målgrupper. Den långsamma men stadiga nedgången i tryggheten i hemmet verkar ha vänts under denna period, även om så många som runt 20 procent av tjejerna inte anser sig alltid vara trygga hemma.

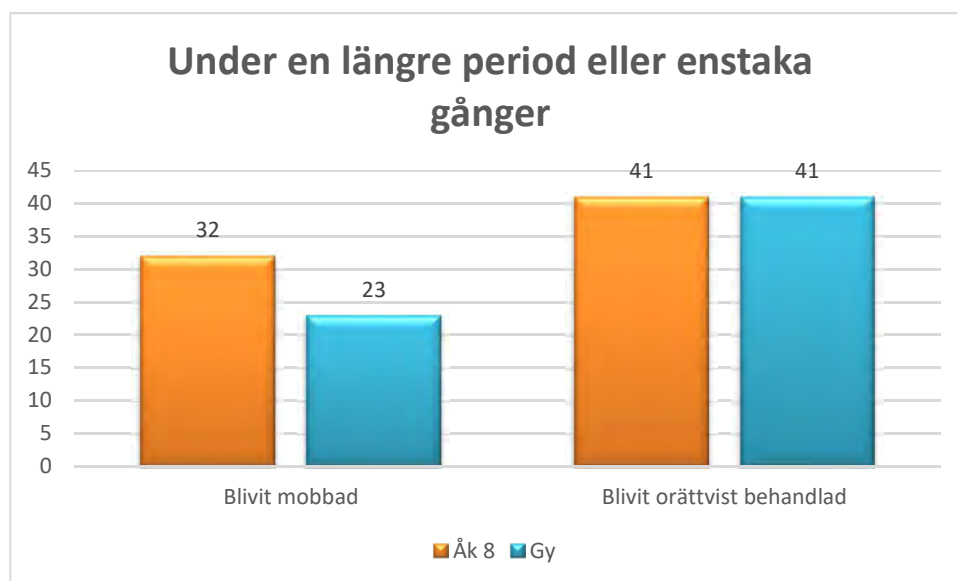
Det finns fortfarande många platser, som i centrum eller i kollektivtrafiken, där en väldigt låg andel av de svarande alltid är trygga. Skillnaden mellan tjejer och killar är också fortsatt stora när det gäller hur trygga de upplever sig vara på olika platser.

I jämförelse med andra kommuner i undersökningen har Härnösand lyckats skapa positiv förändring för fler områden än de flesta. Även om förändringen inte alltid är så stor pekar den i rätt riktning medan vissa kommuner fortfarande har en negativ trend. När det gäller de mycket offentliga miljöerna centrum och kollektivtrafik ligger Härnösand, trots en svag ökning av tryggheten, fortfarande bland de kommuner vars ungdomar upplever lägst trygghet. De insatser som är genomförda verkar således ha gett vissa effekter, men arbetet måste fortsätta.

Det är inte möjligt att peka ut en kommun som verkar ha hittat en strategi som fungerar, som ökar eller håller en stabil trygghet över tid. Alla kommuner i undersökningen har sina problemområden, och även den kommun som haft en stor ökning av tryggheten inom ett område kan ha ett annat där tryggheten minskat, eller ett område där killarnas trygghet ökat medan tjejernas minskat.

Utsatthet för hot, våld, trakasserier och orättvis behandling

Illustration 10. Mobbning och orättvis behandling

Andel (i procent) av de svarande i både gymnasiet och årskurs åtta som svarat att de under en längre period eller enstaka gånger blivit mobbade/utfrysade eller orättvist behandlade på ett sådant sätt att de mått dåligt.

Undersökningen visar att det är vanligt förekommande att ha upplevt sig bli både mobbad och orättvist behandlad under de senaste sex månaderna. Så många som en tredjedel av högstadieläverna och en fjärdedel av gymnasieeleverna anser sig ha blivit mobbade under de senaste sex månaderna.

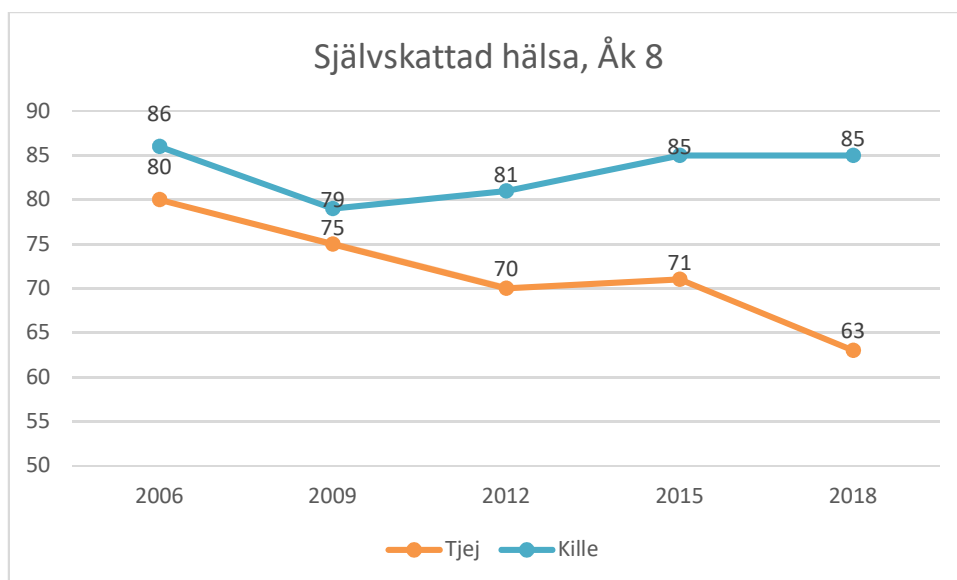
När det gäller orsakerna till orättvis behandling och mobbning är utseende den enda anledning som står ut som vanligare än någon annan. Allra vanligast verkar det vara att inte veta varför man blivit utsatt, eller att det finns någon annan orsak än de som listas som alternativ.

När det gäller utsatthet för brottsliga handlingar är det en väldigt liten andel av de svarande som blivit utsatta för misshandel eller sexuellt våld/utnyttjande. Däremot är det 22 procent av gymnasieeleverna som blivit utsatta för hot och 20 procent som blivit bestulna. För högstadieläverna är motsvarande andel 22 procent och 20 procent. Detta är en oroande hög andel.

HÄLSA

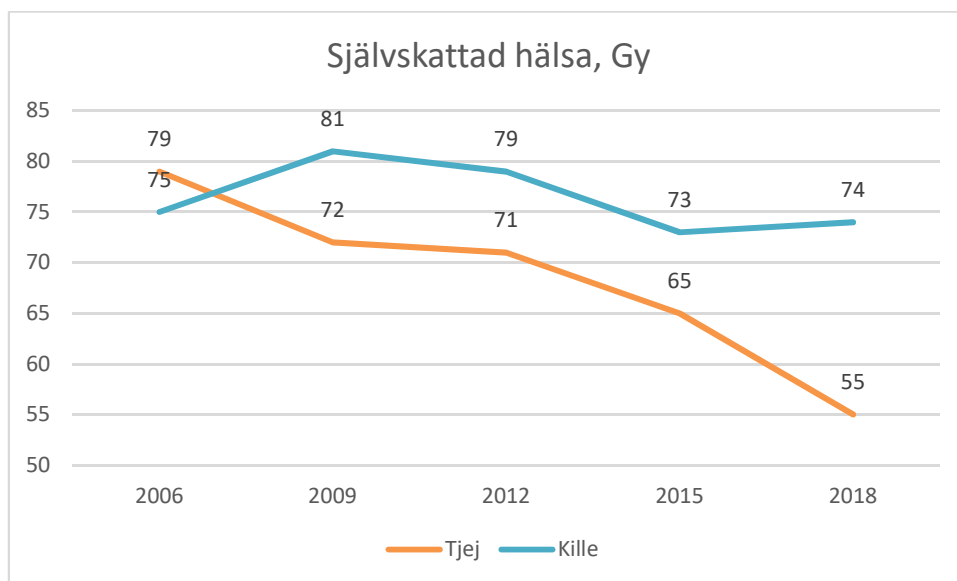
Tidigare undersökningar har visat att ungdomars hälsa generellt sett har varit god. En stor majoritet rör på sig regelbundet och relativt få har skadliga tobaks- eller alkoholvanor. Det finns dock en motsägelse i detta, när det gäller hur ungdomarna själva skattar sitt mående.

Illustration 11. Självskattad hälsa över tid, Åk 8

Andel (i procent) av de svarande i årskurs åtta som uppger att de mått ganska eller mycket bra under de senaste sex månaderna.

Illustration 12. Självskattad hälsa över tid, Gymnasiet

Andel (i procent) av de svarande i gymnasiet som uppger att de mått ganska eller mycket bra under de senaste sex månaderna.

Det är tydligt att den självskattade hälsan för killarna håller sig relativt stabil under tio års tid. För tjejerna är det dock en kraftig nedgång, som accelererat sedan den senaste mätningen. På tio års tid har andelen tjejer som uppger att de mår mycket eller ganska bra minskat med 20 procentenheter

Tidigare års analys av Lupp-undersökningen visar att en sämre självskattad hälsa samvarierar med erfarenheten av att ha blivit mobbad eller orättvist behandlad och med känslan av otrygghet, både på privata platser som hemmet och offentliga som till exempel i kollektivtrafiken och i centrum. Det finns också en samvariation mellan sämre självskattad hälsa och lägre tro på möjligheten att förändra samt en mer negativ framtidssyn.

Detta är inte på något sätt förvånande resultat, men sätter fingret på hur viktigt det är att arbeta med den självskattade hälsan. Att göra detta kan innebära andra saker än att fokusera på sådant som kost, motion och sjukdomsprevention. Mobbning och orättvis behandling verkar till exempel vara ett vanligt förekommande problem. Måendet hänger också ihop med den upplevda tryggheten. Att skapa, bevara och utveckla trygga platser där ungdomarna kan utvecklas, lära och träffa andra kan vara ett steg mot ett förbättrat mående för ungdomarna.

Alkohol, narkotika, doping och tobak

En mycket liten minoritet av de svarande (under 5 procent) använder eller har testat narkotika eller anabola steroider eller andra dopingpreparat. Undantaget är narkotikaanvändningen på gymnasiet, där 13 procent anger att de har använt narkotika. Det är dock endast 5 procent som anger att de använt narkotika mer än ett fåtal gånger.

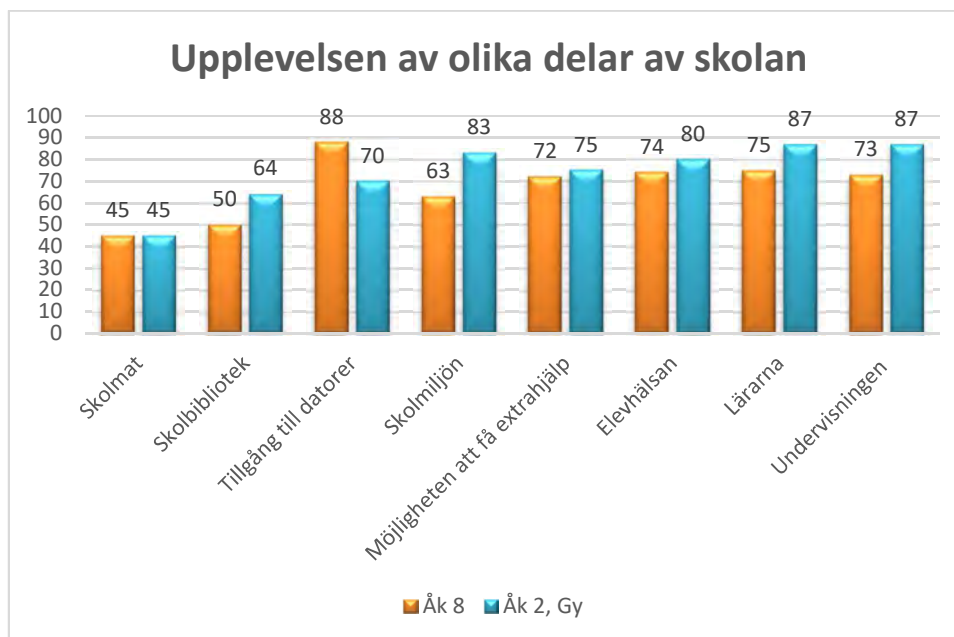
Av gymnasieungdomarna är det 3 procent som anger att de röker dagligen eller flera gånger i veckan, men hela 18 procent som snusar. Bland högstadieungdomarna är det glädjande nog bara enstaka elever som uppgett att de röker eller snusar.

När det gäller användningen av alkohol är frågan om hur ofta de unga dricker alkohol så att de känner sig fulla intressant. Endast de som säger sig dricka alkohol oftare än "sällan eller aldrig" har fått svara på frågan. Av dem är det enbart enstaka elever som anger att de dricker alkohol så att de känner sig fulla minst en gång i veckan. En stor andel av de som har besvarat frågan är restriktiva i sitt användande av alkohol. Av gymnasisterna uppger 24 procent att de sällan eller aldrig dricker så mycket att de känner sig fulla. För högstadieeleverna är motsvarande andel 52 procent.

SKOLA

Lupp-undersökningen fokuserar som tidigare nämnts inte på skolresultat, utan främst ungdomarnas syn på skolan som arbetsplats, samt till viss mån hur de ser på kvaliteten på olika funktioner i skolan.

Illustration 12: Nöjdhet med olika funktioner i skolan

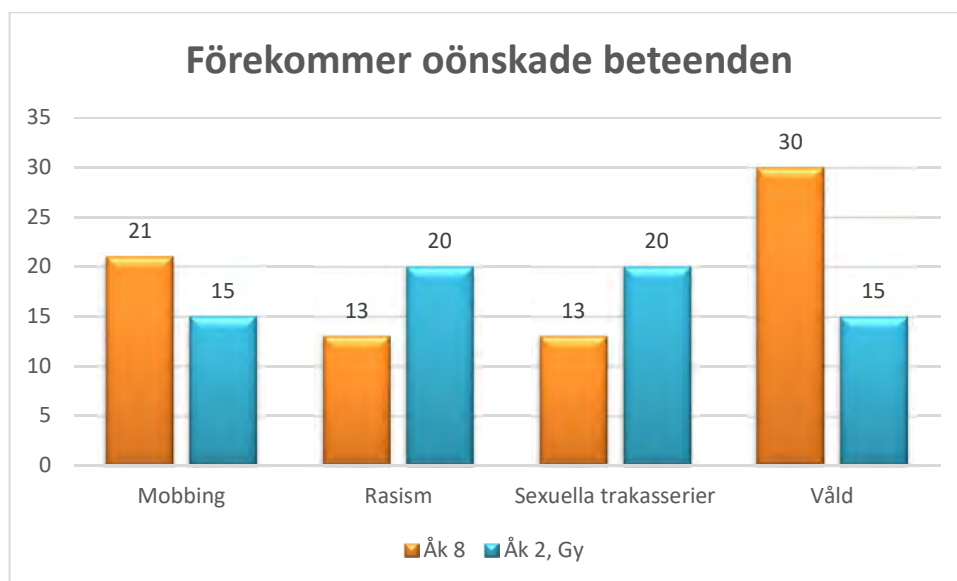
Andel (i procent) av de svarande från både högstadiet och gymnasiet som uppger att de är ganska eller mycket nöjda med skolans olika delar.

Jämfört med andra kommuner i länet är nöjdheten med olika aspekter av skolan inte speciellt hög. En hög andel av eleverna är nöjda med lärarna och undervisningen, men speciellt på högstadiet finns det utvecklingspotential. Skolbiblioteket, skolmiljön på högstadiet och skolmaten är andra områden där det verkar finnas aspekter som eleverna inte är nöjda med.

Den sociala skolmiljön, skolans agerande och elevinflytande

Ett sätt att beskriva skolan är utifrån hur förekommande det är med oönskade beteenden, vad som görs för att stävja dem samt hur personalen agerar för att främja elevinflytande.

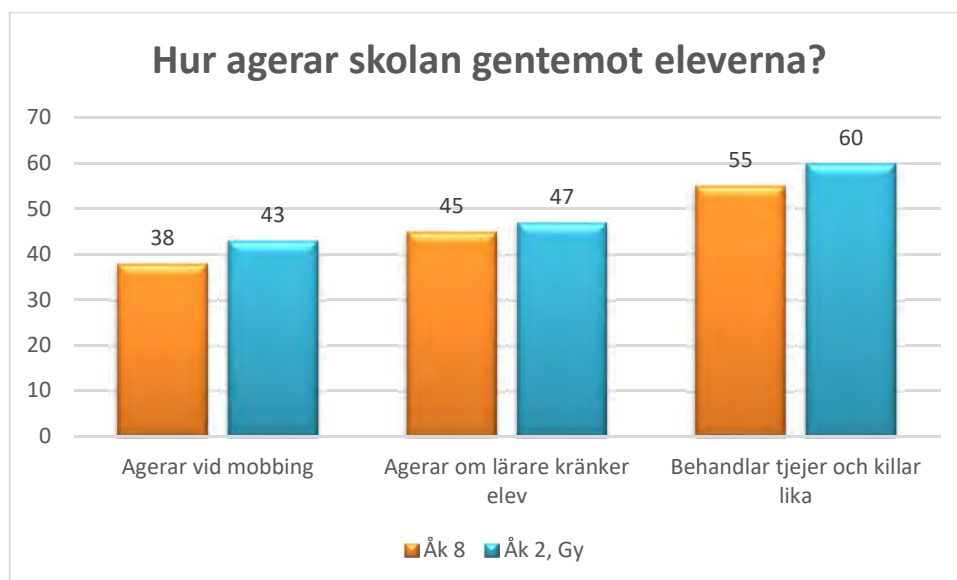
Illustration 13: Önskade beteenden i skolan

Andel (i procent) av de svarande i gymnasiet och årskurs åtta som uppger att det stämmer helt eller till stor del att det förekommer mobbing, rasism, sexuella trakasserier och våld på skolan.

Det är tydligt att eleverna i båda åldersgrupperna i hög grad upplever att det förekommer önskade beteenden på skolan. Mobbing och våld verkar ses som förekommande av många. Andelen som upplever att det förekommer rasism och sexuella trakasserier på gymnasiet är också ovanligt hög, jämförelsevis med andra kommuner i länet.

Illustration 14: Skolans agerande

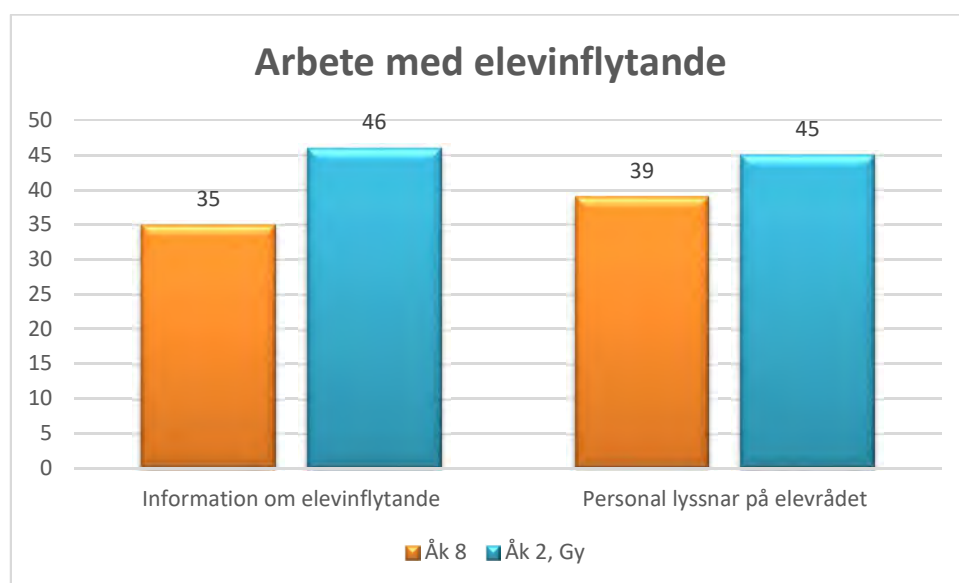

Andel (i procent) av de svarande i gymnasiet och årskurs åtta som uppger att det stämmer helt eller till stor del att skolan agerar vid mobbing, att skolan agerar om en lärare kränker en elev och att personalen på skolan behandlar tjejer och killar lika.

När det gäller ungdomarnas syn på hur de vuxna på skolan agerar är det en liten majoritet som anser att de behandlar tjejer och killar lika. När det gäller huruvida lärare agerar vid mobbning eller när en lärare kränker en elev är svaren oroande. En liten andel anser att skolan agerar vid mobbning eller när en lärare kränker en elev. Det är en större andel som svarar att de inte vet när det gäller dessa frågor och en generös tolkning skulle kunna vara att dessa elever inte varit med om situationen och därmed inte vet vad som skulle hända. En mindre generös tolkning skulle vara att det finns utvecklingspotential i kommunikationen skolan har med eleverna kring vad som händer vid mobbning eller om en lärare kränker en elev.

Kombinerat med att ungdomarna anser att oönskade beteenden är så vanligt förekommande blir detta något som bör tas på mycket stort allvar.

Illustration 15: Elevinflytande

Andel (i procent) av de svarande i gymnasiet och årskurs åtta som uppger att det stämmer helt eller till stor del att de har fått information om vad de kan ha inflytande över på skolan och att personalen lyssnar på elevrådet och tar dem på allvar.

Det finns bara små skillnader mellan högstadiet och gymnasiet när det gäller hur eleverna har informerats om vilka frågor de får ha inflytande över, eller i hur grad personalen lyssnar på elevrådet. Att så få upplever att de får information och att personalen lyssnar på elevrådet visar att det finns utrymme för förbättringar i arbetet med elevinflytande.

FRITID

På frågan om hur mycket det finns att göra i kommunen är det 59 procent av högstadieläverna och 50 procent av gymnasieeleverna som anser att det finns väldigt eller ganska mycket att göra. Av elever i årskurs åtta är det 38 procent som tycker att det saknas fritidsaktiviteter där de bor. Motsvarande andel för gymnasisterna är 44 procent.

Det verkar inte finnas något särskilt hinder för att delta i de aktiviteter som finns. Frågor om detta ger inga tydliga svar, då många uppger att påståendena stämmer delvis, vilket är frågans mittenalternativ och på så sätt är en slags ersättare för ”jag vet inte/jag vill inte ta ställning”. När det gäller påståendena att det finns saker att göra men att de svarande hindras av sin familj, kommunikationer eller att aktiviteten kostar för mycket är det under 15 procent som håller med helt. Vilket hinder som är störst varierar mellan åldersgrupperna: för de yngre verkar bristande intresse för de aktiviteter som finns vara störst, och för de äldre är kostnaden det största hindret.

FRAMTID

Av högstadieläverna är det 91 procent som ser mycket eller ganska positivt på framtiden. Det är ett tydligt och positivt resultat. Även gymnasieeleverna är mestadels positiva, även om andelen är lite lägre hos dem: 86 procent.

För de ungdomar som inom två år ska lämna gymnasiet är det extra intressant att undersöka synen på den egna framtiden. Nästan tre fjärdedelar (73 procent) av de svarande tror att de kommer att flytta från kommunen. Att flytta på grund av arbete eller studier är det vanligaste alternativet.

Direkt efter gymnasiet vill 25 procent av gymnasieeleverna studera i Sverige och ytterligare 5 procent studera utomlands. Ungefär en tredjedel vill helst jobba direkt efter gymnasiet; 16 procent i Härnösand eller en kommun i närheten, 11 procent någon annanstans i Sverige och 9 procent utomlands.

Knappt två tredjedelar (61 procent) tror att de kommer att läsa vidare efter gymnasiet någon gång i livet. Osäkerheten i denna fråga är stor, en fjärdedel vet inte om det kommer att göra det.

När det gäller frågan om entreprenörskap är det 61 procent av de svarande som antingen redan har eller kan tänka sig att starta ett företag i framtiden.

SLUTSATS

Lupp-enkäten från 2018 visar att det i Härnösand kommun finns ungdomar som vill vara med och påverka men inte alltid upplever att de har möjlighet att göra det. Olika typer av påverkansaktiviteter fortsätter också att minska, men kontakt med beslutsfattare och medborgarförslag bryter trenden.

Framförallt tjejerna har låg självupplevd hälsa och det är fortfarande problematiskt låg andel som alltid känner sig trygg i olika miljöer. Det verkar dock ha skett en förändring där tryggheten ökar för alla grupper. Detta är glädjande då det i kommunen sedan senaste Lupp-undersökningen har genomförts ett arbete för att öka tryggheten i den offentliga miljön.

Skolans kvalitet får relativt låga omdömen av eleverna och många unga i Härnösand har upplevt mobbning eller orättvis behandling. Vad som är ännu mer oroande är att liten andel av eleverna upplever att skolan gör tillräckligt för att stoppa mobbning och kränkningar.

Härnösands unga har till en överväldigande majoritet en ljus syn på framtiden, och en hög andel tänker sig läsa vidare efter gymnasiet, nu eller i framtiden. Det är dock tre fjärdedelar av dem som tror att de kommer att flytta från kommunen.

Hur påverkar dessa resultat kommunens ungdomspolitik?

Eftersom forskningen och de senaste årens lupp-undersökningar är samstämmiga kring att ungdomars bakgrund påverkar deras förutsättningar till en god uppväxt är det viktigt att utveckla och använda metoder för att stötta de ungdomar som har sämre förutsättningar. Den grupp i undersökningen som uppger att de mår dåligt, den grupp som inte upplever sig trygga i sina egna hem, den grupp som utsätts för mobbning och kränkande behandling i skolan. Det är grupper av ungdomar som får sämre förutsättningar till ett gott liv, och där negativa faktorer leder till negativa effekter på andra faktorer. För att motverka detta, och jämna ut spelplanen för unga, krävs ett samverkande arbete där skolan, socialtjänsten och icke-kommunala organisationer är inblandade.

Lupp-enkäten erbjuder tyvärr inte någon djupdykning inom fritidsområdet. Nationell forskning visar dock att det finns en ojämlikhet i föreningsdeltagandet som bygger på olikheter i socioekonomisk status. Det är också tydligt att den traditionella synen på föreningar som fostrare av demokratiska värderingar verkar dåligt underbyggd i verkligheten. En meningsfull fritid kan vara mycket viktig trots detta och att arbeta för att utveckla ett tillgängligt föreningsliv i kommunen är en del av att utjämna spelplanen för de unga. Hur detta ska göras bör dock tas fram i samråd med unga, då det också visar sig att kommunala satsningar har en förmåga att släpa efter ungdomarnas behov, och därmed inte uppfylla sin funktion när de väl är på plats.

Det finns också en del riktad forskning kring till exempel olika gruppers fritid, till exempel unga med funktionshinder. Då det verkar vara så att ungdomar i olika delar av landet fungerar på liknande sätt kan det vara fruktbart att studera denna forskning och sedan i samråd med ungdomar utveckla fritidsutbudet. Ideell sektor är här en viktig aktör och kan ges förutsättningar att utveckla tillgängliga och toleranta aktiviteter där unga har möjlighet att vara sig själva. Kommunala aktiviteter kan också vara ett sätt att nå unga, i anslutning till fritidsgård och skola eller som enstaka aktiviteter i form av sommarläger, festivaler. Den kommunala kulturskolan är också en organisation som kan ha en gynnande funktion vad gäller utbudet. Vid alla typer av aktiviteter bör ett jämlikhetsperspektiv anläggas och eventuella hinder för mindre gynnade grupper att delta analyseras och om möjligt elimineras.

När det gäller ungdomarna som större grupp är bristen på reellt inflytande något som bör försöka motverkas. Det är viktigt att reflektera över vilka typer av delaktighet (se illustration 2) som kan erbjudas eleverna i olika delar av samhället. Att aktivt söka möjligheter att ge unga inflytande över sin egen vardag och samhällets utveckling kan fungera som en motvikt mot det faktum att unga från olika bakgrunder har olika hög sannolikhet att söka politiskt inflytande på egen hand.

Skolan är en viktig arena, och ett ökat arbete med elevinflytande och ett tydligare, mer synliggjort arbete för att minska mobbning och kränkande behandling är en bra start. De vuxna i skolan kan sägas representera många andra vuxna i offentlig sektor, och ett förtroende för att de lyssnar på och gör förändringar i enlighet med ungdomars önskemål kan ge både bättre arbetsmiljö och ett ökat förtroende för den egna förmågan att ha inflytande. Att se eleverna som en källa till kunskap om sina egna behov bör vara en viktig del av skolutveckling. Ungdomar kan inte och ska inte ha inflytande över allting, men det är tydligt att det finns områden där ungdomars kompetens kan användas bättre.

Även när det gäller kommunens generella utveckling kan de unga användas som en källa till kunskap. I många kommuner bedrivs olika projekt där unga (ofta yngre än högstadieåldern) samverkar med tjänstemän kring teman som till exempel återvinning eller utvecklingen av en stadsdel. Att göra detta till ett etablerat arbetssätt skulle ge unga en möjlighet till direktkontakt med tjänstemän som kan använda deras kunskaper för att göra direkta förändringar. Det skapar en känsla av att ens åsikter och kunskaper har betydelse och ökar tron på att det är möjligt att ha inflytande. Det skulle också kunna vara fruktbart med arbeten där elever har direktkontakt med kommunala politiker för att bättre förstå den komplexa värld som kommunalpolitiken innebär. Även där bör aktiviteten riktas mot alla unga, och leda till konkreta förändringar. Ett ungdomsråd eller liknande riskerar att samla de redan intresserade, och kan inte leda till samma effekt på enskilda ungas syn på sin egen möjlighet att påverka.

Skolan är en väldigt kraftfull arena, eftersom de unga befinner sig där under lång tid. Om den är en trygg miljö för lärande och eleverna blir lyssnade på, både från lärare och andra funktioner i kommunen, blir den en positiv påverkande kraft för många unga. Den kan också fungera som utjämnare för de olikheter i förutsättning-

ar som unga har. Om klasskamrater och lärare tillsammans har kontakter med tjänstemän och politiker, diskuterar samhällsfrågor och får konkret inflytande, har kan det uppväga för ett litet politiskt engagemang till exempel i hemmet.

Det är dock också viktigt att skolan inte fungerar som en förstärkare av skillnader, dåligt mående och en arena för kränkningar och orättvisor. Alla vuxna i skolan behöver ha uppdaterad utbildning och använda strategier för att göra skolan trygg för alla. I dagens samhälle innebär det också att ha kunskap om sådant som kulturmöten och hbtq-frågor. En viktig del av kvalitetsutvecklingen i skolan är att de vuxna förstår hur de ska agera för att stävja kränkningar, både när dessa har mer okända orsaker och när de är riktade till en elev för att hen tillhör en särskild grupp.

Detsamma gäller de övriga miljöer som unga befinner sig i. Att arbeta mot kränkande behandling bör vara ett krav för föreningar som får bidrag. I så hög utsträckning som möjligt bör tävlingsfostran inte tillåtas kväva föreningsfostran i de föreningar som får offentligt stöd. Det kan vara viktigt att bidra till en pluralism bland föreningar och privata aktörer så att så många unga som möjligt kan hitta någon fritidssysselsättning som är rolig och utvecklande för dem som individer.

Slutligen bör det beröras att Härnösand är en kommun som en majoritet av de unga tror att de kommer att lämna. Att flytta för att arbeta eller läsa vidare blir det naturliga valet för många. I ljuset av detta är det två saker som är viktiga att arbeta med.

Det första är att etablera en bild hos unga att det är möjligt att flytta ut från kommunen, utbilda sig eller arbeta och sedan flytta tillbaka, i en annan fas av livet. Att det finns en diskurs bland både vuxna och unga om att det är ett alternativ kan göra att fler vänder tillbaka och bidrar till kommunen som vuxna. Ett sätt att göra detta är att belysa de vuxna i kommunen som gjort detta, genom att bjuda in dem att berätta om sitt yrke och sin livsresa för de unga. Ett annat sätt är att fokusera det kommunen erbjuder för en vuxen i form av arbete och fritidssysselsättningar. Att unga har en god kunskap om den egna kommunens arbetstillfällen och möjligheter kan bidra till ett genomtänkt beslut att flytta hem efter studier. Båda alternativen innebär att unga har kontakt med yrkesverksamma, både företagare och anställda, under främst sin studietid.

Det andra är att motverka bilden av att de som stannar i kommunen har gjort ett dåligt val. Härnösand är en större kommun, men riskerar ändå att det blir så stort fokus på att få tillbaka hemvändare och fokusera på de som satsar på vidareutbildning att de som stannar kvar, och arbetar i yrken som inte kräver vidareutbildning, känner sig som en slags "förlorare". Men en kommun bygger en stor del av sitt välstånd även på dessa. Utan dem ingen kommun. Detta är viktigt att medvetet arbeta med att befästa hos de unga. Även detta kan göras med kontakter med yrkesverksamma, i yrken som kanske inte medför hög status, men som är nödvändiga för en bygds överlevnad. En förståelse för vad fler yrken innebär och en syn på alla yrken som viktiga för samhället är gynnsamt för alla unga.

Generellt kan sägas att det viktigaste resultatet av Lupp-undersökningen är att den ger något att samtala kring, en bas för att fatta beslut och skrida till handling. Det

finns alltid en risk att en regelbunden mätning blir mer av en temperaturmätare där ansvariga vart tredje år konstaterar hur läget är, utan att detta leder till förändring. Genom ett medvetet arbete med de områden som undersökningen tar upp, samt ett utjämnande av spelplanen vad gäller socioekonomiska och andra bakgrundsfaktorer, kan förbättringar nås. Då kan 2021 års Lupp-undersökning bli ett mått på vilka aktiviteter som gett resultat, hellre än en lösryckt bild av "läget just nu".

REFERENSER

Abdelzadeh, Ali, Amnå, Erik & Lundberg, Erik. En arena för tillit och tolerans? (Kapitel i *Föreningen, jaget och laget: 7 perspektiv på idrottens demokratiska effekter*) 2016.

Attityder till skolan, Skolverket 2015.

Andersson, Erik. Nya portar? Ungas delaktighet i politiska beslutsprocesser på kommunal nivå. 2015

Blomdahl, Ulf m fl. Ökar ojämlikheten i föreningsidrotten? – en studie om socioekonomisk bakgrund och barns och ungdomars deltagande i idrottsförening. Ung livsstil nr 24. 2019

Bäck, Emma; Bäck Hanna; Gustafsson Nils. Ungas politiska deltagande. Nya former och aktivitet genom sociala medier? 2015

Kom in i matchen – dagens ungdomsgeneration och föreningsidrotten. Ungdomsbarometern 2017

Skolans arbete för att säkerställa studiero - det räcker inte att det är lugnt, eleverna måste lära sig något också (Skolinspektionens Kvalitetsgranskning 2016 Diarienummer: 400-2015:1405)

Skolenkäten 2016, Skolinspektionen.

SOU 2008:59 Föreningsfostran och tävlingsfostran – En utvärdering av statens stöd till idrotten

SOU 2010:80 Skolan och ungdomars psykosociala hälsa Jennie C Ahrén

Peter Waara, Jytte Rüdiger, Lotta Svensson Ungas organisering över tid. Ungdomsstyrelsen 2010

Suicidprevention.se 20 feb 2018

Ungdomar i Härnösand – åsikter och attityder Lokal uppföljning av ungdomspolitiken 2018

Denna rapport samlar de viktigaste resultaten från Lupp-undersökningen i Härnösands kommun 2018. Den lyfter ungdomarnas svar på frågor inom områdena Fritid, Skola, Politik och samhälle, Trygghet, Hälsa och Arbete.

Författarpresentation

Anna Jakobsson Lund är statsvetare med särskilt intresse för offentlig sektors utveckling. Hon har arbetat med uppföljning och utvärdering av främst kommunal verksamhet sedan 2000.

